

Continuare de pe pagina 13

risdicției, a culturii, a activității economice și a traficului, printr-o adunare generală regională, aleasă dintre reprezentanții celor trei națiuni și un guvernământ în trei limbi. În nici un caz nu ar însemna destrămarea unității afacerilor externe, a forțelor armate, a finanțelor, a vamilor. Nu este vorba de statul Transilvaniei, ci pur și simplu de Transilvania, de autogovernarea Transilvaniei, reprezentând spiritul transilvan în tr-un veșmînt politic special. Oare astfel s-ar schimba în esență fizionomia statului, s-ar rupe bagheta de dirijor a majorității românești? În schimb ar ajunge în punctul mort problema minoritară. Și numai astfel poate să ajungă în acest punct. A sosit timpul cînd trebuie să ia sfîrșit jocul fatal, care nu vede în noi decît minoritatea, sub eticheta toleranței a dreptului ospitalității. Cu pretenția unui nou petec galben, acum nu vrea să vadă în noi minoritatea modernă, care are un statut juridic formulat și primit în mod festiv, fiind una din condițiile stăpînirii, în condițiile dreptului internațional, asupra teritoriilor noi anexate. Autogovernarea ar risipi în orice caz norii ghețoși care plutesc apăsător asupra capului și a firmamentului nostru și ar asigura statului suveran stăpînirea nestînjinită. Ar fi o canalizare istorică și o irigație cu spirit fecund. O pietrificare istorică, nicidecum dezorganizatoare.

Unde este în toate acestea atacul mișese împotriva unității și siguranței statului, unde este aici incitarea? Instanța acuzatoare nu a citit bine și nu a înțeles articolul. A privit înapoia lui și, în timp ce adulmeacă o „pornire ascunsă”, nu a descoperit „marea tendință tainică” însemnînd interesul nostru comun. Dar nu vreau să vorbesc despre asta. Nu vreau să cerșesc bunăvoință și nici nu mă refer la comparațiile românești, fiindcă nu vînez argumente de autoritate. Dar în ce privește „pornirea ascunsă” care trăiește în imaginația instanței acuzatoare, declar solemn: dacă eu aș viza un stat-tampon, o Transilvanie cu jurisdicție exclusiv maghiară, vîzînd șanse ale acesteia într-un viitor apropiat, aș avea curajul să mărturisesc fără ezitare acest lucru, după cum mărturisesc: mi-e teamă de noi suferințe ale celor trei națiuni ale Transilvaniei, de a doua repriză a fotbalului istoric. Numai autonomia poate să evite definitiv aceste primejdii. Iată de ce lupt pentru ea, fără să părăsesc linia dreaptă a datoriei cetățenești.

Domnilor, acesta nu e un proces. Este dezbateră asupra unor principii. Un important moment al vieții publice, în care un avertisment bazat pe libertate în sens larg și pe obiectivitatea bărbătească se aliază cu orbitoarea lumină a adevărului. Pe mine numai asta mă interesează. Pretextul sub care această discuție a devenit proces mă lasă indiferent. O sentință de condamnare nu ar fi altceva decît tranșarea discuției prin mijloace extrinsece, arbitrar. Cu superioritate mecanică. Din respectul pe care îl am față de tribunal rezultă și inutilitatea de a vă spune ce presupune dinspre dumneavoastră, domnilor judecători.

(Moștenirea lui Kremer Miklós. Manuscris. Biblioteca Fundației Teleki László, 593/1987).

Traducere de Florica PERIAN

O altă unire: Traian Vuia și 1918

În numărul 2 al *Aradului cultural* pe anul 1999, eseistul și criticul de artă Horia Medeleanu publică un fragment copios dintr-o scrisoare adresată de Traian Vuia avocatului George Dobrin, fruntaș al Partidului Național Român din Banat, și înfîtuil prefect al Lugojului după Unire. (Fragment republicat în numărul recent al Provinciei.) Ea îmbogățește și nuantează în chip oarecum neașteptat mărturiile despre Unirea de la 1 decembrie 1918, întrucît maniera în care abordează Vuia subiectul este una aspră, critică, amară. Istoriografia română nu a înregistrat cu atenție acțiunile reacții de acest fel, deși ele pot fi înfîltate și în alte cazuri.

Departele de a fi un adversar al unirii cu România, el se declară fătîș pe ntru o asemenea soluție. Chestiunea care îl frămîntă este însă statutul de care Transilvania urma să se bucure în noul context, cită vreme nimic nu se negociază în mod expres în acest sens. Avocat de formație, omul politic lugojean îndreaptă către artizanii Unirii – Sever Bocu, Octavian Goga și Vasile Lucaciu în mod explicit, dar și Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop ș. a., nepomeniți nominal – reproșuri care, fiind formulate în cadrele unei corespondențe private, nu au nimic eufemistic și merg direct la țintă. Pe scurt: capii politici în cauză trebuiau să negocieze unificarea Transilvaniei cu România în așa fel încît viața acestei provincii să câștige, și nu să fie prejudiciată prin integrarea în Regat. Or, Vuia este de părere că acest lucru nu s-a petrecut. Dintre probele invocate predomină cele de natură politico-administrativă și juridică: Consiliul Dirigent a fost repede dizolvat, legea electorală nou elaborată s-a dovedit nedreaptă, tinerii au fost duși în alte zone ale țării să și îndeplinească serviciul militar. În aceste condiții, Ardealul este considerat de marele inventator drept obiect al cuceririi, provincie anexată, ba chiar invadată de politicianismul și guvernarea în stil fanariot, levantin. De unde visase la o occidentalizare a României, noul cadru de viață îi apare mai degrabă ca premisa unei balcanizări rapide.

Totul este rezultatul unei abordări greșite a chestiunii, crede autorul. El califică negativ și tactica petiționară a românilor ardeleni, care nu poate duce la rezultate pozitive. Experiența *Supplexului* de la 1791 și cea memorandistă îi dau, într-adevăr, dreptate, pînă la urmă curînd niște zberi nerealistice, dacă nu chiar alibiuri morale.

Asemenea obiecții directe, pragmatice, sînt pentru Traian Vuia prielul unor generalizări care vizează diferitele feluri de români. În rînduri puține, prin crochiuri esențiale, autorul epistolei schițează o tipologie a oamenilor politici ardeleni și din Vechiul Regat, distingînd între naivitatea morală și lipsa de experiență a primilor, și îndrăzneala și inteligența ofensivă, debarasată de scrupule, a celorlalți. Portretul făcut elitei ardelenesti nu este deloc flatant, iar cel al politicianilor regăteni este de-a dreptul antipatic. Dar în privința aceasta, Vuia mai schițează și anterior judecări de valoare. Într-o scrisoare către Iosif Popovici, docent la Universitățile din Viena și Budapesta, iar mai apoi profesor la Universitatea clujeană, trimisă de la Paris la 3 ianuarie 1910 (și publicată tot de H. Medeleanu, ca anexă la studiul „Traian Vuia – contribuție la profilul politic al marelui inventator”, în *Ziridava*, V 1974, p. 101), inventatorul observa: „Mi se pare că politica noastră nu e totdeauna condusă cu spirit consecvent, ci e condusă mai mult de sentimente, rancune personale, chiar și meschine, josnice și naive, și e lipsită de vedere în viitor. N-avem încredere în noi înșine, piatra fundamentală a succesului. Suntem impulsivi și contingentele au o putere mare asupra noastră. Nu cunoaștem sforțările continue și nu avem curaj decît în momente de tot gravitate. // Ne lipsesc educația politică și în fața adversarilor nu reprezentăm o putere, nici morală, nici economică”. În altă epistolă, de astă dată adresată lui George Popovici, protopop al Lugojului, ajuns de două ori deputat în Dieta budapestană, iar ulterior președinte al Partidului Național Român din Caraș-Severin, expediată din Paris, la 10 noiembrie 1919, autorul menționa: „... Am constat că ultimele noastre generații intelectuale din Transilvania sunt binușor maghiarizate”. După cum se poate vedea, de fiecare dată, Traian Vuia se referă la pleiada intelectuală și politică românească, și nu la ansamblul comunității românești. Doar afit că, o dată critica lui vizează palierul moral, altă dată carentele înregistrate la nivelul solidarității etnice, iar în altă parte se referă la mediocritatea, lipsa de experiență ori de instrucție a acestei elite.

De fapt, ceea ce îl frămîntă pe Traian Vuia în scrisoarea de față este maniera în care au fost – sau, mai precis, nu au fost – reglate raporturile dintre centru și provincie, dezinteresul capilor țării pentru specificul regional, urmările pe termen lung ale acestei atitudini. Cel care se țene odinioară de maghiarizarea Ardealului românesc ajungea acum să întrezărească posibilitatea unei balcanizări la nivelul moravurilor publice. Tratamentul în aqua forte pe care Vuia îl aplică Unirii de la 1 decembrie nu vine din partea cuiva care pune la îndoială oportunitatea acestui act politic. El este generat de idealismul înalt care a marcat atitudinea civică și politică a inventatorului, cel care l-a și împins către adeziunea lui socialistă. Sensul moral al actului unificator fusese ratat prin atitudinea autoritaristă și martială a cercurilor conducătoare de la București. Misiunea civilizatoare a Ardealului românesc, la care năzua Traian Vuia, se vedea anihilată din nepricepere arizanilor Unirii. Noul început, altfel spus întregirea statală a României, trebuia să se contureze drept cadrul unei existențe colective întemeiate pe justiție socială și democrație. Nu se poate spune că ele au lipsit cu totul în primul deceniu interbelic. Stă mărturie pentru acest efort materializarea promisiunii regelui Ferdinand făcută în tranșeele din Moldova: reforma agrară, introducerea votului universal și Constituția din 1923. Dar scrisoarea de față, semnată de avocatul Traian Vuia, ridică o întrebare legitimă: Unirea din 1918 putea fi numai afit?

Redacția

Un gest pur teatral...

Gârches, 11 aprilie 1922¹

Iubite Doamnă Dobrin,

Am urmat cu mare atenție campania electorală. Dacă vă repertați la scrisorile mele din 1919, aflați că toate s-au petrecut așa cum trebuiau să se petreacă. „Cum îți așterni, așa dormi”. Cînd s-a făcut unirea, nu s-a pus nici o condiție. Au fost două momente istorice cînd trebuiau discutate condițiile Unirii. 1. Înainte de intrarea României în războiul european, cînd România cu concursul mandatului Partidului Național Român a stabilit frontierele României Mari, cari au servit de bază guvernului român în tratativele sale cu aliații. Era momentul cel mai favorabil pentru fixarea condițiilor noastre. 2. După armistițiul, la Alba Iulia, sau mai bine zis înainte cu ceva. Aici au lucrat oamenii noștri în mod copilăresc. S-au făcut declarațiuni platonice, cari angajează mai mult pe aceia cari le-au făcut, decît pe guvernul român. Unirii trebuia să precedeze un pact bilateral între guvernul român și mandatarul poporului nostru întrunit la Alba Iulia și ratificat apoi printr-o Constituție. Toată Unirea s-a redus la un gest pur teatral, pe care ciocoi din Vechiul Regat l-au primit cu zîmbet și au zis că suntem naivi că n-au avut nevoie decît de a deschide ușa casei în care noi am intrat de voie.

Cînd doi indivizi se asociază, cînd două societăți fuzionează, se face un contract, un pact.

Condițiile Unirii trebuiau stipulate. E. g., că în decurs de 10-20 ani soldații recrutați din Transilvania și Banat să fie lăsați în garnizoanele din aceste provincii. O lege electorală clară și precisă etc. Mă dispensez de a vă înșira motivele acestor condițiuni și a altora, cari ar fi trebuit să fie corolarul garanțiilor fundamentale.

Cînd în 1917 și 1918 prin forța împrejurărilor și neîmpins de nici o ambiție personală am fost silit să mă ocup de prepararea Unirii noastre a trebuit să văd vîrfurile urechilor lor (ale politicianilor din Vechiul Regat, *n. H. M.*). Ei nu admiteau nici măcar termenul „unire”. Baza anexării după dînsii trebuia să fie sacrificiul adus de Vechiul Regat prin participarea lui în războiul european. Raționamentul lor ducea drept la ceea ce dreptul internațional numește „droit de conquête”. Și într-adevăr, Unirea s-a făcut pe această bază. Ei, ca să nu vatăme susceptibilitatea și știind că suntem naivi și neexperimentați, ne-au lăsat

să vorbim despre Unire, lăsînd ca timpul să ne trezească. De altcund dînsii, evident mai iscusiți, mai șireți, mai inteligenți decît noi – au trebuit să o recunoaștem, deși au un fond moral inferior – au pricepea afacerilor și experiența, să nu uităm proverbul maghiar: „*zemesé a világ*” – au avut nevoie de un timp oareșcare, ca să se înstăpînească la noi, să se așeze administrativ și militarmente. Împrejurările, în special expedițiunea contra lui Kun Béla, i-a favorizat. Proba, că îndată ce s-au simțit stăpîni, prin un ucuz au trimis la plimbare consiliul dirigent.

Cun cuvînt, „Unirea” a fost o bătaie de cuvinte, ea n-a fost decît o anexare deghizată, un hap amar învăluit în zahăr. N-avem să ne învinovățim decît pe noi înșine: lipsa noastră de înțelepciune, de pricepere, superficialitatea noastră proverbială, absența unui bărbat cu pregătire europeană, o naivitate nepermisă la aceia, cari pretind a conduce destinele unui popor. Vorba noastră: „mintea românului este cea din urmă”. „*Denkfacilheit*” a românului despre care ne vorbea fericitul director *Bilmann*³. Ceea ce mă întristează mai mult și mă face să mă lapd de optimismul meu obicinuit este cînd mă gîndesc la ceea ce mi-ai repetat de atîtea ori: „Suntem un popor nefericit”. Trebuie să rămînem și de aici înainte slugi și cerșitori pe la ușile domnilor.

În 1918 am atras atențiunea dlor. Sever Bocu, Octavian Goga și Vasile Lucaciu asupra chestiunii Unirei, le-am expus că Unirea trebuie

să-i dăm o bază juridică și conformă dreptului internațional. Am văzut însă imediat că mă află în prezența unor ignoranți, fără nici o pregătire serioasă, hableari. N-am fost înțeles și am fost susțipționat, că voies independența Transilvaniei. Dar pentru ca să ne putem uni cu Regatul Român, trebuia mai întîi să rupem cu Ungaria, adică să ne declarăm independenți și apoi ca popor liber, printr-un act bilateral, luînd angajamente reciproce, să ne unim cu Vechiul Regat spre a forma Noua Romînie. Cînd am văzut în ce mîini incompetente, pești politici ai fanariotilor, este deșus soarta poporului român aici, m-am retras scris. Bărbații noștri cred că marile probleme politice se rezolvă prin discursuri frumoase, fraze alese, alegorii patriotice și ditirambe poetice.

Cînd a sosit Al. Vaida aici cu delegațiunea transilvăneană și cînd ma invitat să fac parte din ea, mi-am luat libertatea de a-i expune situațiunea fără nici un înconjur. A recunoscut că s-au comis greșeli. Era evident că critica mea se purta și contra Partidului Național Român care a comis greșeli ireparabile. Cuvintele mele i s-au părut exagerate. Am adăugat că la ultimul mijloc, capabil de a repara această eroare, nu vom avea niciodată recurs, pentru că este în contradicție cu tot trecutul nostru și cu caracterul intelectualilor de la noi.

V-am făcut acest preambul istoric, pentru ca să pot trage concluziunile. N-am nici o nevoie de a fi profet, pentru ca să știu ce curs vor lua evenimentele și care va fi atitudinea noastră și în special a Partidului Național Român. N-am crezut niciodată că unurzii ne vor maghiariza.

Pînă în timpurile mai recente am avut credința că (cei din Vechiul Regat, *n. n.*) nu ne vor fanariotiza, acum mă tem că nu vom putea scăpa de acest virus bizantin, pentru că fanariotii dispun de mijloace, cari lipseau unurzilor.

De altcund ei nu par prea grăbiți a ne ciocoi. Ei au probe istorice despre blîndețea, răbdarea noastră fără margini, resemnarea cu care amputat atîtea juguri în decurs de atîtea secole. Ei nu ignorează nici teama noastră de rezistență violentă. Ne vor lăsa să strigăm și să ne lamentăm pînă ce vom oboși și ne vom calma. Cînd citeț gazetele noastre frumoașe discursuri ale șefilor partidului, îmi aduc aminte de teribilul din poveste, care, pus în fața adversarului, strigă către soții lui: „Rețineți-mă ca să nu se îndeplinească o nenorocire”. Bărbații noștri vor continua a umbla pe la icoane, vor adresa telegrame și petițiuni către rege și vor epuiza toate căile legale. Știm ce înseamnă asta.

Dacă guvernul din București nu comite greșeli prea mari, nu se duce să danșeze pe ghiată, ca măgarul, și dacă o nouă comoțiune europeană nu zguduie din temelii România Nouă, de acum 20-30 de ani ne vom trezi balcanizați. După ce am avut frumosul vis de a debalcaniza pe frații noștri de dincolo de Carpați. De altcund, dacă amestecăm fructe sănătoșe cu fructe stricate, este evident că nu cele stricate se vor însănătoși prin contactul lor cu cele sănătoșe, ci și cele bune vor putrezi.

[În continuare, Vuia se referă la propunerile făcute statului român, prînd „industrializarea” aparatului său de zbor și a motorului cu combustie internă continuă. În cazul acceptării propunerilor sale, marele inventator urma să se întoarcă acasă.⁴]

Note

¹ Provincia mulțumește redacției *Aradului cultural* pentru îngăduința de a reproduce textul de față. Titlul aparține redacției noastre.

² Traducere liberă: „Lumea este a celui îndrăzneț” (*n. H. M.*).

³ Dela Liceul de Stat din Lugoj, unde Vuia a fost elev (*n. H. M.*).

⁴ Notă de H. M.